

DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2019-33-21

УДК 005:334.716

Ілляшенко Н.С.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри маркетингу та УІД
Сумського державного університету*

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИБОРУ СТРАТЕГІЙ ВИПЕРЕДЖАЮЧОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Стаття присвячена розробленню методичних засад обґрунтування вибору раціональних стратегій випереджаючого інноваційного розвитку промислового підприємства. В роботі запропонована укрупнена схема вибору стратегій інноваційного розвитку промислових підприємств; систематизовано фактори, які впливають на вибір стратегій інноваційного розвитку підприємства; розроблено рекомендації щодо можливих варіантів реалізації захисної, помірковано-наступальної та випереджаючої інноваційних стратегій на етапах інноваційного і/та життєвого циклу продукції. Отримані результати дозволяють формалізувати вибір варіанту стратегії інноваційного розвитку залежно від стану складових потенціалу підприємства, а також ступеня радикалізації інноваційної діяльності.

Ключові слова: випереджаючий інноваційний розвиток, промислове підприємство, типи стратегій інноваційного розвитку, управління вибором стратегії розвитку, фактори впливу на інноваційний розвиток підприємства.

Ильяшенко Н.С. МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВЫБОРА СТРАТЕГИЙ ОПЕРЕЖАЮЩЕГО ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Статья посвящена разработке методических основ обоснования выбора рациональных стратегий опережающего инновационного развития промышленных предприятий; систематизированы факторы, влияющие на выбор стратегии инновационного развития предприятия; разработаны рекомендации относительно возможных вариантов реализации защитной, умеренно-наступательной и опережающей инновационных стратегий на этапах инновационного и / или жизненного цикла продукции. Полученные результаты позволяют формализовать выбор варианта стратегии инновационного развития в зависимости от состояния составляющих потенциала предприятия, а также степени радикализации инновационной деятельности.

Ключевые слова: опережающее инновационное развитие, промышленное предприятие, типы стратегий инновационного развития, управление выбором стратегии развития, факторы влияния на инновационное развитие предприятия.

Illiashenko Nataliia. METHODOLOGICAL BASIS FOR SELECTION OF ADVANCED INNOVATIVE DEVELOPMENT STRATEGIES FOR INDUSTRIAL ENTERPRISES

The purpose of the article is to develop a methodological basis for selecting rational strategies of advanced innovative development regarding the potential of the enterprise, as well as factors of the external micro-and macro environment. The results of the article complement and deepen the theory of innovative management in terms of forming an approach to modeling the process of selecting innovative development strategies in the concept of innovative advancement. The author, in particular, developed and scientifically substantiated the conceptual approach to the step-by-step selection of the innovative development strategy of the enterprise; updated, supplemented and systematized factors influencing the selection of innovative development strategies of the enterprise; revealed peculiarities of implementation of each type of innovative development strategies of the enterprise – protective, moderately offensive and advanced; highlighted possible options of each type of strategies; developed recommendations for selecting possible ways of application of protective, moderately offensive and advanced strategies of innovative development of the enterprise at the stages of innovative or life

cycle of products. Practical implications were carried out at industrial enterprises of the Sumy city (Ukraine) for the formation of a system of selection management by formalized procedures of rational strategies of their innovative development. Its results confirmed practical effectiveness of the obtained scientific and applied results. Developed approaches reflected in decision charts are of scientific novelty. They formalize the choice of a particular strategy depending on the state of components of the industrial enterprise's potential, as well as the degree of radicalization of innovative activities (product's innovative or life cycle stages on which the strategy is implemented).

Keywords: outstripping innovative development, industrial enterprise, types of innovative development strategies, management of the choice of development strategies, factors influencing the innovative development of an enterprise.

Постановка проблеми. В умовах завершення спадної хвилі 5-го технологічного укладу підприємствами активно ведеться пошук стратегічних напрямів виживання і розвитку які, як свідчить наявний світовий досвід, лежать у руслі випереджаючого інноваційного зростання. Відповідно до цих напрямів повинно відбуватися формування і реалізація порівняльних конкурентних переваг які дозволять максимально реалізувати потенціал інноваційного розвитку підприємства в існуючих умовах зовнішнього макро- і мікросередовища, зайняти за рахунок цього міцні позиції на обраних цільових ринках. Проте вибір стратегій випереджаючого інноваційного зростання пов'язаний з необхідністю урахування великої кількості факторів вплив яких має імовірнісний характер. Відповідно, постає проблема розроблення формалізованих підходів до визначення стратегій випереджаючого інноваційного розвитку в умовах неповної визначеності дії факторів впливу. Її розв'язання дозволить обґрунтовано розробляти і впроваджувати стратегії випереджаючого інноваційного зростання як окремих підприємств, так і цілих галузей, забезпечувати за рахунок цього умови входження України до світового товариства економічно розвинених країн з високими стандартами якості життя населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика формування стратегій випереджаючого інноваційного розвитку, що базуються на проривних інноваціях, підходи до управління цими стратегіями досліджуються у роботах багатьох зарубіжних науковців, серед них слід зазначити: D. Dougherty [1], Cassiman, B., Valentini, G. [2], Andrew H. Van de Ven

[3]. Серед вітчизняних науковців, які активно досліджують питання формування стратегій інноваційного розвитку на різних рівнях узагальнення слід відзначити таких як: Ілляшенко С.М. [4], Г.І. Калинич, К.М. Коржавін [5], О.Б. Саліхов, О.В. Крехівський [6], В.Л. Пілюшенко, В.І. Дубницький [7], М.Є. Рогоза, К.Ю. Вергал [8], Л.І. Федулова, О.А. Фомова [9]. Ними розроблені окремі аспекти стратегічного управління створенням і впровадженням інновацій, формування стратегій інноваційного розвитку тощо.

Незважаючи на значну кількість наукових публікацій присвячених проблематиці дослідження слід зазначити, що все ще недостатньо дослідженими залишилися питання визначення основних факторів, що впливають на перспективи реалізації стратегій інноваційного розвитку, а також розроблення формалізованої методики оцінки і вибору кращого варіанту стратегії з ряду їх можливих альтернатив.

Метою дослідження є розроблення методичних засад обґрунтування вибору раціональних стратегій випереджаючого інноваційного розвитку з урахуванням потенціалу підприємства, а також факторів зовнішнього мікро- і макросередовища.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Узагальнюючи викладене в літературних джерелах [3-9], а також враховуючи результати попередніх досліджень автора, запропонована укрупнена схема вибору стратегій інноваційного розвитку промислових підприємств (табл. 1). Прив'язка зазначених стратегій до етапів інноваційного і життєвого циклу продукції, що сприяє розумінню сутності і змісту цих стратегій, подана у табл. 2.

Таблиця 1

Концептуальний підхід до вибору стратегій інноваційного розвитку підприємства

Етап	Сутність робіт етапу		
Вибір типу інноваційного розвитку	Можливі напрями інноваційного розвитку підприємства, M_n (методику вибору див. [1; 2])	Порівняння M_n і M_z	Тенденції (можливі напрями) інноваційного розвитку галузі, M_z (методику визначення див. [3])
		Результат порівняння	
	M_n відстає від M_z	M_n випереджає від M_z	M_n відповідає M_z
	Тип інноваційного розвитку		
	Наздоганяючий розвиток	Випереджаючий розвиток	Традиційний (на рівні лідера) розвиток
Вибір типу стратегії	Захисна	Агресивна наступальна	Помірковано наступальна
Вибір виду стратегії (номери стратегій відповідають їх позначенню у табл. 2)	7, 11	10 – для середніх і великих підприємств-інноваторів; 1, 3 – для малих підприємств інноваційного бізнесу	5, 6, 8, 9 – для середніх і великих підприємств-інноваторів; 2, 4 – для малих підприємств інноваційного бізнесу
Деталізація стратегій (усіх типів)	Типи інноваційного випередження		
	– переважно технологічний (нові ефективні технології виготовлення продукту); – переважно конструктивний (нові більш ефективні у виготовленні, експлуатації, утилізації тощо конструкції виробів); – комбінація зазначених вище варіантів		
	Види стратегій		
	– в залежності від рівня реалізації: бізнес стратегія; функціональні стратегії; – в залежності від структури суб'єкта реалізації: залежна; незалежна; – в залежності від об'єкта реалізації: продуктові; ресурсні; організаційно-управлінські.		

Джерело: авторська розробка

Таблиця 2

Типи стратегій інноваційного розвитку [12; 13]

Тип стратегії	Тип інноваційного бізнесу	Етапи інноваційного циклу				Етапи життєвого циклу			
		Генерування ідей і розробка концепції товару	Бізнес-аналіз	Розробка товару	Ринкові випробування	Виведення на ринок	Зростання обсягів збуту	Зрілість	Виведення з ринку
1. Ліцензування	Венчурний								
2. Імітаційна									
3. Ліцензування									
4. Імітаційна	Експлерент								
5. Нішера	Патієнт								
6. Традиційна, 7. Захисна	Віолент								
8. Нішера	Комутант								
9. Імітаційна	Комбінований								
10. Наступальна									
11. Захисна									

Аналіз табл. 1 дозволив систематизувати фактори, які впливають на вибір стратегій інноваційного розвитку підприємства. Розглянемо їх детальніше.

При визначенні можливих (імовірних) напрямів інноваційного розвитку підприємства враховують:

- стан і динаміку розвитку його потенціалу інноваційного розвитку (ПІР) як у цілому, так і за окремими його складовими (методика аналізу подана у [10, с. 304-350]): ринковою, інтелектуальною, інформаційною, інтерфейсною, науково-дослідною, фінансовою, кадровою, технологічною, маркетинговою, організаційно-управлінською тощо;

- стан і динаміку розвитку факторів зовнішнього мікросередовища: конкурентів, постачальників, посередників, споживачів, контактних аудиторій тощо;

- стан і динаміку розвитку факторів зовнішнього макросередовища, що характеризують його стан за його окремими складовими: економічною, політико-правою, соціально-демографічною, природно-екологічною, техніко-технологічною тощо.

При цьому оцінюють ступінь відповідності ПІР підприємства факторам зовнішнього мікро- і макросередовища, наприклад, за методикою [11, с. 52-73]. За результатами оцінки приймають рішення про доцільність чи недоцільність реалізації конкретних напрямів інноваційного розвитку.

У процесі визначення тенденцій розвитку галузі в якій працює підприємство (див. табл. 1) до уваги приймають наступні групи факторів:

- фази (стадії) циклів розвитку світової економіки, місце держави та аналізованої галузі у них;

- прогнозні оцінки напрямів розвитку науки та техніки з урахуванням зміни фаз економічних циклів, промислової революції тощо [14];

- маркетингові прогнози зміни споживчого попиту;

- оцінки можливостей втілення науково-технологічних інноваційних розробок аналізованої і суміжних галузей галузі у нові продукти, технології тощо, що відповідають потребам споживачів (за сценаріями розвитку [14]).

Залежно від співвідношення обраних стратегічних напрямів інноваційного розвитку аналізованого підприємства і прогнозних напрямів розвитку галузі в якій воно працює (суміжних галузей) визначають

тип інноваційного розвитку: наздоганяючий; на рівні лідера (традиційний); випереджаючий. У роботі [15] обґрунтовано, що зазначеним напрямом інноваційного розвитку підприємства відповідають такі інноваційні стратегії: захисна, помірковано наступальна, випереджаюча.

Аналіз сутності цих інноваційних стратегій у порівнянні з типами стратегій інноваційного розвитку, що подані у табл. 2, дав підстави розробити рекомендації щодо можливих варіантів реалізації захисної, помірковано-наступальної та випереджаючої інноваційних стратегій на етапах інноваційного і/та життєвого циклу продукції (див. табл. 2 і табл. 1).

Подальша деталізація стратегій виконується у залежності від сутності внесених інноваційних змін (див. табл. 1 і рекомендації [16]).

Зокрема, з табл. 1 слідє, що стратегія інноваційного випередження (випереджаючого інноваційного розвитку) може бути реалізована у таких варіантах:

1. Охоплювати усі етапи інноваційного циклу, включаючи 1-й етап життєвого циклу (стратегія 10 у табл. 2), її доцільно реалізувати середнім і великим підприємствам-інноваторам, що мають як науково-дослідну та лабораторно-випробувальну, так і виробничо-збутову (виробництво і маркетинг) базу.

2. Охоплювати лише 1-й етап інноваційного циклу (стратегія 1 у табл. 2), її доцільно реалізувати венчурним фірмам, які розробляють нові технічні чи технологічні рішення і патентують їх з метою подальшої комерціалізації патентів (об'єктів інтелектуальної власності). Це можуть бути як окремі конструкторсько-технологічні організації (КБ, НДІ тощо), так і підрозділи великих підприємств (внутрішні венчури).

3. Охоплювати 1-4 етапи інноваційного циклу, див. табл. 2. Тобто реалізувати практично всі його етапи, проте не розгортати комерційне виробництво нової продукції. Цю стратегію реалізують венчурні фірми (внутрішні венчури великих підприємств), що мають науково-дослідну та лабораторно-випробувальну базу. Вони патентують технічні чи технологічні рішення, відпрацьовують конструкції нових виробів і технології їх виготовлення, а потім комер-

ціалізують ліцензії на право виготовлення нової продукції.

Узагальнення рекомендацій представлено в табл. 3. У дужках подано нумерацію стратегій за даними табл. 2. Знаком «+» позначено критичну складову потенціалу підприємства-інноватора, наявність її певного рівня є обов'язковою умовою успіху відповідної стратегії.

Аналогічним чином розроблено рекомендації для помірковано-наступальної та захисної стратегій, відповідно табл. 4 та табл. 5.

Як слідує з аналізу табл. 4 помірковано-наступальні стратегії передбачають в основному удосконалення існуючих продуктів і технологій їх виготовлення, а також заходів комплексу маркетингу. Вони базуються на результатах маркетингового аналізу існуючих продуктів, сприйняття їх споживачами, мотивів поведінки споживачів, методів просування і збуту продукції тощо. Деякі з цих стратегій (2 і 9) передбачають проведення лабораторних досліджень і випробувань удосконалених продуктів і технологій їх виготовлення.

З табл. 5 слідує, що захисні стратегії (як і наведені у табл. 4) передбачають удосконалення існуючих продуктів і технологій їх виготовлення, а також заходів комплексу маркетингу. В їх основу покладено маркетинговий аналіз існуючих продуктів, сприйняття їх споживачами, мотивів поведінки споживачів, методів просування і збуту продукції тощо.

Порівняння табл. 3-5 свідчить, що для успішного розроблення і реалізації стратегій випереджаючого інноваційного зростання необхідною умовою є наявність потужної науково-дослідної і лабора-

торно-випробувальної бази. Захисні і помірковано-наступальні стратегії інноваційного розвитку (за незначним винятком) цього не потребують. Успіх їх реалізації визначається виробничою базою і ефективністю діяльності маркетингових підрозділів.

Практична апробація отриманих результатів на промислових підприємствах м. Суми підтвердила їх ефективність.

Висновки. Узагальнюючи викладене необхідно зазначити наступне:

- розроблено і науково обґрунтовано концептуальний підхід до поетапного вибору варіанту стратегії інноваційного розвитку підприємства;
- уточнено і доповнено склад, а також систематизовано фактори, які впливають на вибір стратегій інноваційного розвитку підприємства;
- розкрито особливості реалізації кожного типу стратегій інноваційного розвитку підприємства: захисної, помірковано-наступальної та випереджаючої; виділено можливі варіанти кожного з типів стратегій;
- розроблено рекомендації щодо вибору можливих варіантів реалізації захисної, помірковано-наступальної та випереджаючої стратегій інноваційного розвитку підприємства на етапах інноваційного і/та життєвого циклу продукції;
- розроблено таблиці рішень, що дозволяють формалізувати вибір конкретного варіанту стратегії (у межах їх зазначених типів) залежно від стану складових потенціалу аналізованого підприємства, а також ступеня радикалізації інноваційної діяльності (етапів інноваційного чи життєвого циклу продукції на яких реалізується стратегія).

Таблиця 3

Таблиця рішень щодо вибору варіанту стратегії випереджаючого інноваційного розвитку підприємства

Складові потенціалу підприємства	Варіант стратегії інноваційного розвитку підприємства		
	Наступальна (10)	Ліцензування (1)	Ліцензування (3)
Науково-дослідний	+	+	+
Лабораторно-випробувальний	+		+
Виробничо-збутовий (Виробництво + маркетинг)	+		

Джерело: авторська розробка

Таблиця 4

Таблиця рішень щодо вибору варіанту помірковано-наступальної стратегії інноваційного розвитку підприємства

Варіант стратегії	Складові потенціалу підприємства		
	Науково-дослідний	Лабораторно-випробувальний	Виробничо-збутовий (Виробництво + маркетинг)
Імітаційна (2)		+	
Імітаційна (4)			+
Нішера (5)			+
Традиційна (6)			+
Нішера (8)			+
Імітаційна (9)		+	+

Джерело: авторська розробка

Таблиця 5

Таблиця рішень щодо вибору варіанту захисної стратегії інноваційного розвитку підприємства

Складові потенціалу підприємства	Варіант стратегії інноваційного розвитку підприємства	
	Захисна (7)	Захисна (11)
Науково-дослідний		
Лабораторно-випробувальний		
Виробничо-збутовий (Виробництво + маркетинг)	+	+

Джерело: авторська розробка

Отримані наукові результати у сукупності доповнюють і розвивають теорію інноваційного менеджменту в частині формування підходу до моделювання процесу вибору стратегій інноваційного розвитку підприємства у руслі концепції інноваційного випередження.

Подальші дослідження повинні бути спрямованими на розроблення формалізованого методичного підходу до оптимізації вибору стратегій випереджаючого інноваційного прискорення промислових підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Dougherty D. Organizing for innovation in complex innovation systems. *Innovation*. 2017. Vol. 19. Issue 1. P. 11–15.
2. Cassiman B., Valentini G. Open innovation: Are inbound and outbound knowledge flows really complementary? *Strategic Management Journal*. 2016. № 37. P. 1034–1046.
3. Van de Ven A.H. The innovation journey: you can't control it, but you can learn to maneuver it. *Innovation*. 2017. Vol. 19. Issue 1. P. 39–42.
4. Ілляшенко С.М. Інноваційний розвиток: маркетинг і менеджмент знань : монографія. Суми : ТОВ «Діса плюс», 2016. 192 с.
5. Калитич Г.І., Коржавін К.М. Науково-технологічний та інноваційний розвиток: концепції, моделі, рішення. Київ : УкрІНТЕІ, 2008. 268 с.
6. Саліхов О.Б., Крехівський О.В. П'ять кроків до створення та успішної реалізації національної інноваційної стратегії: досвід Європи. *Економіка та держава*. 2011. № 1. С. 9–11.
7. Пілюшенко В.Л., Дубницький В.І. Особливості стратегічного управління підприємством інноваційно-маркетингової орієнтації на промисловому ринку. *Вісник економічної науки України*. 2015. № 1(28). С. 113–121.
8. Рогоза М.Є., Вергал К.Ю. Стратегічний інноваційний розвиток підприємств: моделі та механізми : монографія. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. 136 с.
9. Федулова Л.І., Фомова О.А. Теорія та практика формування інноваційної стратегії корпоративних структур : монографія. Хмельницький : ХНУ, 2009. 239 с.
10. Маркетинг і менеджмент інноваційного розвитку : монографія / за заг. ред. С.М. Ілляшенка. Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. 728 с.
11. Механізм управління потенціалом інноваційного розвитку промислових підприємств : монографія / за ред. Ю.С. Шипуліної. Суми : ТОВ «ДД «Папірус», 2012. 458 с.
12. Illiashenko S.M., Shypulina Y.S., Illiashenko N.S. Knowledge management as a basis for innovative development of the company. *Actual Problems of Economics*. 2015. № 6(168). P. 173–181.
13. Illiashenko S.M. Innovative process rational choice grounding in organization. *Marketing and Management of Innovation*. 2015. № 2. P. 11–20.
14. Ілляшенко С.М., Ілляшенко Н.С. Перспективи і загрози четвертої промислової революції та їх урахування при виборі стратегій інноваційного зростання. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2016. № 1. С. 11–21.
15. Illiashenko N.S. The comparative analysis outstripping and alternative types of development. *Marketing and management of innovations*. 2014. № 2. P. 21–28.
16. Ілляшенко Н.С. Порівняльний аналіз теоретико-методологічних підходів до визначення стратегій інноваційного розвитку промислових підприємств. *Інтеграція економічних та технічних процесів: сучасний стан і перспективи розвитку* : колективна монографія / за заг. ред. Л.М. Савчук Харків : Діса плюс, 2015. С. 24–39.